

Araştırma Makalesi / Research Article

KASTAMONU SANCAĞINDA 1919 SEÇİMLERİ

Taner BİLGİN¹

Öz

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti işgallere karşı direnişe geçme kararı almıştır. Bu süreç Sivas Kongresi'nin toplanması ile başlamış, kongrede alınan en önemli karar meclisin bir an önce açılması için seçimlerin yapılması olmuştur. Bunun için öncelikle milli teşkilatlanmanın güçlenmesi gerekmektedir. Kurulan müdafaa-i hukuk merkezleri ile milli teşkilatlanma giderek hızlanmıştır. Böylece seçimlerde Temsil Heyeti adına aday gösterilebilecek isimler belirlenip Sivas'a bildirilmeye başlanmıştır. Daha sonra Ali Rıza Paşa hükümetinin Ekim 1919'da seçim kararı almasıyla Osmanlı Devleti'nde 1919 seçim süreci resmi olarak başlamıştır. 12 Ocak 1920 tarihinde meclisin açılmasına kadar devam eden bu süreçte Kastamonu Sancağında da seçimler yapılmış ve dört mebus seçilerek meclise gönderilmiştir. Bu sonuçlara göre seçilen mebuslar *Mehmet Besim Fazlıoğlu, Suat Soyer, Yusuf Kemal Tengirşek ve Şükrü Bey'dir*. Bu çalışmada Arşiv belgeleri doğrultusunda Kastamonu merkez sancağında 1919 yılı seçimlerine giden süreç, mebus adaylarının başından geçenler, adaylıklarını koyma serüveni ve seçilen mebusların meclise katılmaları arşiv kayıtları doğrultusunda ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışmada Başta ATASE arşivi olmak üzere TİTE, BOA arşivlerinden, süreli yayınlardan ve ikinci el kaynaklardan faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu Sancağı, İntihap, Seçim, Mebus, Meclis-i Mebusan.

THE LAST OTTOMAN PARLIAMENTARY ELECTIONS IN KASTAMONU

Abstract

After the signing of the Armistice of Mudros, Mustafa Kemal Pasha and the Representative Committee decided to resist the invasions. This process started with the convening of the Sivas Congress, and the most important decision taken at the congress was the holding of elections for the assembly to be opened as soon as possible. For this, first of all, it is necessary to strengthen the national organization. With the established defense-i law centers, national organization has gradually accelerated. Thus, the names that can be nominated on behalf of the Representative Committee in the elections were determined and started to be reported to Sivas. Later, with the decision of the government of Ali Rıza Pasha to make an election on October 1919, the 1919 election process officially started in the Ottoman Empire. In this process, which continued until the opening of the parliament on January 12, 1920, elections were also held in Kastamonu, one of the sanjaks of Kastamonu Province, and four deputies were elected and sent to the parliament. The deputies selected according to these results are Mehmet Besim Fazlıoğlu, Suat Soyer, Yusuf Kemal Tengirşek and Şükrü Bey. In this study, in line with the archive documents, the process leading to the 1919 elections in the central sanjak of Kastamonu province, the experiences of the deputies, their candidacy and the participation of the elected deputies in the parliament were tried to be discussed in accordance with the archive records. In the study, especially ATASE archives, TITE, BOA archives, periodicals and second-hand sources were used.

Key Words: Kastamonu Sanjak, İntihat ve Terakki Cemiyeti, Ottoman Empire, Election, Election, Meclis-i Mebusan.

¹ Doç. Dr. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, taner.bilgin@bilecik.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6018-5957

Başvuru Tarihi (Received): 17.08.2022 **Kabul Tarihi** (Accepted): 24.10.2022

Giriş

Osmanlı Devleti'nde ilk seçimler Tanzimat döneminde sancaklarda muhassıllık meclislerinin açılması için yapılmıştır (Olgun, 2004). Daha sonra Sultan II. Abdülhamid'in 1876'da Kanun-ı Esasi'yi ilan etmesiyle, Sadrazam Midhat Paşa, 29 Ekim 1876'da "*Meclis-i Mebusan Azasının Suret-i İntihab ve Tayinine Dair Talimat-ı Muvakkate*" isimli yedi maddeden oluşan bir yönetmelik hazırlamış ve 1876 yılının son aylarında başlayan seçimlerde İstanbul ve taşra için ayrı ayrı seçim talimatnameleri yayınlanmıştır (Alkan, 2006). Görünen o ki 1876 yılında anayasal hareketlere hız verilmiş ve 1877 seçimleri de aynı yıl hazırlanan seçim muvakkatesi doğrultusunda yapılmıştır. Anayasalı ve parlamentolu rejim 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşının yenilgiyle sonuçlanmasına kadar devam etmiş buna mukabil padişahın halkın parlamenter sisteme henüz hazır olmadığını düşünmesi nedeniyle 106 mebusun seçildiği meclis, 14 Şubat 1878'de Sultan II. Abdülhamit tarafından feshedilmiştir. Böylece Kanun-ı Esasi de âtil durumda kalmıştır (Yazıcı,2019)

Aradan geçen 30 yılın ardından sultanın, meclisi feshetmesine muhalif bir hareketin ortaya çıkması ve bu grubun çalışmaları neticesinde 23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet, yeniden ilan edilmiş ve uzun süren Sultan II. Abdülhamit dönemi sona ermiştir (Kolay,2017). Her rejimde olduğu gibi meşrutiyetin ilanından sonra bazı memnuniyetsiz kesimler ortaya çıkmış ve 31 Mart Vakası ile endişeler daha da artmıştır. Nitekim bu olayda her ne kadar mesele İttihatçıların lehine çözülmüşse de asıl meselenin siyasetin ordudan ayrılması gerektiği bir kez daha kesinleşmiştir (Yazıcı,2011). 1908 seçimlerinden sonra eski anayasa yeniden yürürlüğe girmiştir. Böylelikle genel seçimlere katılan halk, seçme ve seçilme hakkını tam anlamıyla ilk defa 1908 seçiminde kullanabilmiştir. İki dereceli olarak yapılan ve sadece erkeklerin seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu bu seçim sistemi, 1908, 1912, 1914 ve 1919 seçimlerinde de kullanılmıştır (Olgun, 2011).

İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinden oluşan 1914 meclisi, 21 Aralık 1918 yılına kadar görev yapmıştır (Demiryürek, 2018). 22 Mart 1919 tarihinde Damat Ferit Hükümeti döneminde yeniden bir seçim kanunu hazırlanması için bir seçim komisyonu kurulmuş, ancak bu karar tatbik edilememiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nde yapılacak olan 1919 seçimlerine giden süreç başlamıştır (BOA. MV. 104/1-1). Seçimlere giden bu süreçte arşiv kayıtlarında en çok göze çarpan ise Sivas'ta bulunan Temsil Heyeti üyeleri ile vilayet ve sancak merkezleri arasında yapılan gizli yazışmalar olmuştur. Bu yazışmalarla başta Mutafa Kemal Paşa ve kolordu komutanlıkları sistematik şekilde çalışarak hem teşkilatlanma sürecini hem de seçimleri koordine etmeye çalışmıştır. Ayrıca yapılan yazışmalarda Mustafa Kemal Paşa ve bazı Temsil Heyeti üyelerinin Karakol Cemiyeti'ne üye oldukları ve bu yazışmalarda kod adları kullandıkları anlaşılmıştır (Kılınç, 2021).² Seçimlere giden bu zorlu dönemeçte Kastamonu Sancağı, Temsil Heyeti yanında yer alarak öncelikle bölgede müdafaa-i hukuk merkezinin kurulması için çalışmış ve sonrasında Sivas Kongresi için hazırlıklara başlamıştır.

1. Sivas Kongresi ve Kastamonu

15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinden sonra Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıkmış ve Millî Mücadele hareketini başlatmıştır. Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya geçtikten sonra gittiği her bölgede veya telgrafla ulaştığı her yerde milli bir teşkilatın kurulmasının önemini vurgulamıştır. Bunun için evvela Millî Mücadele hareketinin yönlendirileceği bir merkez belirlenmesi gerekiyordu. Sonuçta Sivas'ta milli bir kongre toplanmasına karar verilmiş ve bu kongre için öncelikle delege seçimleri yapılması kararlaştırılmıştır. Bu yüzden kongreye tüm

² Mustafa Kemal Paşa ve yakın çevresinden bazı isimlerin kullandığı kod adları hakkında yapılan çalışmalar arasında Aslıhan Kılınç tarafından kaleme alınan "*Osmanlı İstihbaratı Karakol Cemiyeti'nde Kod Adı Kullanımına Örnekler: "Nuh/Mustafa Kemal Paşa, Musa/ Ali Fuat Cebesoy, İsa/ Miralay Şevket Bey, Cengiz/Kara Vasıf"* adlı çalışma, yapılan gizli yazışmalar ve kod adlarının kullanımı hakkında önemli bilgiler içermektedir.

vilayet ve sancak merkezlerinden olabildiğince çok delege gönderilmesi istenmiştir (Tosun, 1996). Ağustos ayı içerisinde hazırlıkların hızlanmasıyla kongreye her sancak merkezinden, halkın güvenini kazanmış üç delegenin katılmasına karar verilmiştir. Zira kongreye ne kadar fazla delege katılırsa kongrede alınacak kararlar da o kadar etkili olacaktır. Bu yüzden Mustafa Kemal Paşa delege gönderilmesi konusuna ayrı önem vermiştir (Demiryürek, 2018). Öncelikle Erzurum'da seçilen Temsil Heyet-i üyeleri tarafından vilayetlere çekilen telgraflarda vilayet ve sancak merkezlerinin Milli Mücadeleye ne derece destek verip vermediği ve Sivas'a delege gönderip göndermeyecekleri sorulmuştur. Ancak yapılan yazışmalarda bazı vali ve mutasarrıfların İstanbul'un baskısında kaldığı ve delege gönderilmesine engel olduğu görülmüştür. Bu nedenle Temsil Heyeti üyeleri daha temkinli davranarak delegelerin seçilmesi ve sonrasında Sivas'a sağ salim varabilmeleri için müdafaa-i hukuk merkezleriyle ordu komutanlıklarına gizlice şifrelerle bilgi vermiştir. Böylece hem sancaklarda delege seçimlerinin nasıl gittiğini düzenli olarak kontrol etmiş hem de kendi istekleri doğrultusunda adayların seçilmesi için çaba harcamıştır (*TİTE*, 295/35, lef:1; Tosun, 1996:77).

Kongre hazırlıklarının devam ettiği günlerde Kastamonu'da ise cephe gerisinde önemli olaylar yaşanmaktadır. Nitekim işgallerin her yerde artmış olması ve olası işgallerle birlikte Rum çetelerine karşı 14 Nisan 1919 tarihinde millî müfreze kurulmuş ve böylece bölgede direniş hareketi örgütlenmeye başlamıştır. Bu süreçte Kastamonu halkının başlarda Kuvay-ı Milliye hareketine tam destek verdiği söylenemese de ilerleyen günlerde Albay Osman Bey'in Kastamonu Mevki Kumandanlığı görevine getirilmesiyle bölgede Milli Mücadele ruhu vücut bulmuştur denilebilir (Özlu, 2009)³. Albay Osman Bey'in Kastamonu'da teşkilatlanma çalışmaları ise şu şekilde gerçekleşecektir. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Kastamonu Valiliği'ne İbrahim Bey atanmış ve Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasından sonra Temsil Heyeti ile şifre telgraflar ile haberleşmeye başlamıştır. İbrahim Bey, ilk olarak Kastamonu Postane Müdürü Şeyh Ramiz Efendi ile iyi ilişkiler kurmuş ve böylece Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti üyelerinden gelen telgrafları müdafaa-i hukuk merkezlerinde bulunan Kuvay-ı Milliyecilere iletmiştir. Ancak daha sonra Şeyh Ramiz Efendi, Vali İbrahim Bey'in hem İstanbul Hükümeti'ne bağlı Kastamonu eşrafını hem de Temsil Heyeti üyelerini idare ettiğini, dahası Sivas Kongresine gidecek delegelerin seçimleri için yapılan gizli yazışmaları Sivas'a iletildiğini öğrenmiştir. Şeyh Ramiz Efendi, zaman kaybetmeden bu durumu İstanbul'a bildirmiştir. Bu olaydan sonra İbrahim Bey önce İstanbul'a çağırılmış sonrada tutuklanarak Bekirağa Bölüğü'ne hapsedilmiştir (Çelebi, 2014).

Bu gibi olaylardan sonra Mustafa Kemal Paşa tüm vilayet ve sancak merkezlerinden İstanbul ile iletişimlerini kesmesini istemiştir (*TİTE*, 308/15, lef:1) Mustafa Kemal Paşa İstanbul ve Kastamonu arasındaki iletişimin kesilmesi için 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat Cebesoy'dan bölgede sözü geçebilecek bir subayın Kastamonu'ya gönderilmesini istemiştir. Bunun üzerine Ali Fuat Cebesoy, Albay Osman Bey'i Kastamonu'ya gitmesi için görevlendirmiştir. Bu olayı öğrenen Şeyh Ramiz Efendi de Albay Osman Bey'in Kastamonu'ya gelişini engellemek için bazı hazırlıklar yapmıştır. Nitekim Osman Bey, Kastamonu'ya gelir gelmez tutuklanmıştır. Durumu haber alan ve Temsil Heyeti adına çalışan Defterdar Ferit Bey ile II. Bölük Komutanı Üsteğmen Şevket Bey ise Osman Bey kurtarmayı başarmıştır. Akabinde Albay Osman Bey'in bölgeyi kontrol altına alması ve halkı Millî Mücadele etrafında toplamasıyla birlikte Kastamonu halkı da bu direnişe katılmıştır (Çelebi, 2014). Neticede Albay Osman Bey'in ve Temsil Heyeti'nin çabaları sonuç vermiş ve sancakta yapılan hazırlıklar sonrasında Kastamonu'dan Sivas Kongresine

³ Karadeniz Bölgesinde yaşanan işgaller hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cemal Sezer, Birinci Dünya Savaşı'nda Pontusçu Rum Çetelerinin Bafra ve Çevresindeki Faaliyetleri (1914-1918), *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches*, Yıl/Vol. 6, Sayı/No. 1, Bahar/Spring 2021 ISSN: 2149-9535 / 2636-7777

Sami Zeki Bey ve Tatlızade Nuri Efendi delege olarak seçilmiş ve kongreye katılmıştır (*TİTE*, 299/39, lef:1001; Sancaktar, 2020).

Kastamonu ile birlikte seçilen diğer delegelerin de Sivas'a ulaşmasıyla 4 Eylül 1919 tarihinde Sivas Kongresi çalışmalarına başlamış ve Mustafa Kemal Paşa oybirliğiyle başkan seçilmiştir (Nutuk, 2016). Kongrede üzerinde durulan en önemli konu ise Meclis-i Mebusan seçimleri olmuştur. Önce kongrenin açılışı yapılmış daha sonra padişaha çekilen bir telgrafla Sivas Kongresi'nin toplanma nedeni açıklanmıştır. Buna göre hükümetin Kanun-ı Esasi'ye göre seçimleri yapmaması ve meclisi toplamaması kongre sebebi olarak gösterilmiştir (Çolak, 2015). Kongrede seçimlerin bir an önce yapılmasının önündeki en önemli engel olarak Damat Ferit Paşa ve hükümeti gösterilmiştir (Uyar-Çağdaş, 2015). Bu yüzden Temsil Heyeti, kongrede alınan kararlar gereğince vilayet ve sancak merkezlerinden, Damat Ferit Paşa istifa edinceye kadar İstanbul Hükümetiyle tüm iletişimini kesmesini istemiştir (*TİTE*, 308/15, lef:1). Yaşanan bu gelişmeler üzerine Damat Ferit Paşa, sağlık nedenlerini gerekçe göstererek 1 Ekim 1919 tarihinde istifa etmek zorunda kalmıştır (*Alemdar*, 3 Teşrinievvel 1335:1).

Damat Ferit Paşa kabinesinin istifasından sonra eski 2 Ekim 1919 tarihinde Ali Rıza Paşa kabinesi kurulmuştur (*TİTE*, 297/49, lef:1; Bilgin 2015). Böylece Milli Mücadele hareketi yeni bir döneme girmiştir. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti üyeleri de bu son gelişmelerden oldukça memnundur. Nitekim İstanbul Hükümeti'ne çektikleri bir telgrafla, yeni kabineyi milli gayelere uyması şartıyla destekleyeceklerini bildirmiştir. Ali Rıza Paşa da göreve gelir gelmez seçim talimatnamesini yayınlamıştır (Demiryürek, 2018). Yapılan hazırlıkların ardından son Osmanlı Mebusan Seçimleri, "1908 İntihab-ı Mebusan Kanunu Muvakkati" esas alınarak Ali Rıza Paşa kabinesi tarafından hazırlatılan 7 Ekim 1919 tarihli seçim kararnamesine göre yapılması kararlaştırılmıştır (Bilgen, 2011).

Bu kararnameye göre sancaklar seçim merkezleri olarak kabul edilmiş ve mebus sayısı bu sancaklarda ki nüfus sayısına göre belirlenmiştir (Demiryürek, 2018). İki dereceli seçim sisteminin uygulandığı bu seçimlerde seçilebilmek için 30, oy kullanmak içinde 25 yaşında olmak gerekmektedir (*Tasvir-i Efkâr*, 8 Teşrinievvel 1335:1, Tuncer, 2003). Birinci aşamada öncelikle Müntehib-i Evveller kendi seçim bölgelerinde Müntehib-i Sanileri seçmiş daha sonra da Tezkere-i Osmanilerini gösterip oylarını kullanmıştır (*Vakit*, 9 Teşrinievvel 1335:2)

İlk seçmenlerin isimleri defterlere kayıt edilmiş ve seçim kararnamesine göre Tezkere-i Osmanisini gösteren herkes (imam, papaz, haham) soruşturması yapıldıktan ve ismi defter-i mahsusaya yazıldıktan sonra oy pusulasını alıp oy kullanmıştır (*Yenigün*, 12 Teşrinievvel 1335:1; *Yenigün*, 20 Teşrinievvel 1335,1). Seçimlerin birinci aşaması bittikten sonra Müntehib-i Saniler oylarını kullanmak için nahiye merkezlerine gitmiştir. Dâhiliye Nezareti tarafından da sonraki 5 gün içinde mebus seçimlerinin tamamlanması istenmiştir. Bununla birlikte seçim kararnamesine memurların oy kullanmasına dair bazı düzenlemeler getirilmiş ve Subayların mebus seçilebilmeleri için askerlikten istifa etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu kurallar çerçevesinde yapılan 1919 seçimlerinin tüm bölgelerde tamamlanması yaklaşık üç ay sürmüştür (Selvi, 2000; Demiryürek, 2018).

1919 seçimleri genel anlamda Temsil Heyeti ve İstanbul Hükümeti adayları (İttihatçılar-İtilafçılar) arasındaki mücadeleye sahne olmuştur denilebilir.⁴ Özellikle İstanbul Hükümeti'nin en büyük

⁴ Son Osmanlı Meclis-i Mebusan konusunun daha kapsamlı ele alınması ve farklı açılardan değerlendirilmesi adına Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri ile alakalı yapılan çalışmalar arasında "Son Osmanlı Mebusan Meclisi Seçimlerinde Trabzon Sancağı (İttihatçı-İtilafçı Mücadelesi) (Kılınc, 2020) „Antalya Sancağı'nda Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri (Kılınc, 2019) „Sivas Kongresi'ne Giden Niğde ve Nevşehir Murahhaslarının Tutuklanması ve Seçimlere Giden Süreç, başlıklı çalışmalar 1919 seçimleri, İttihatçılar ve İtilafçılar arasında yaşanan mücadele ve Sivas Kongresine kadar geçen süreç ile alakalı değerli bilgiler aktarmaktadır.

destekçisi Hürriyet ve İtilaf Fırkası seçimlerde Temsil Heyetini en çok uğraştıran muhalefet grup olmuştur (*Alemdar*, 29 Teşrinievvel 1335, s.1.) Buna mukabil Mustafa Kemal Paşa olacakların daha önceden farkındadır ve önlemini almaya çalışmıştır. En azından seçimler için hükümetin seçim kararı almasından daha önce hazırlıklara başlamış ve bir nevi örgütlenmeyi sağlamıştır. Vilayet ve sancak merkezlerine gönderilen genelge ile Milli Mücadele taraftarı isimler belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca düzenli olarak seçim hazırlıklarının nasıl gittiğini takip etmeye çalışmıştır. Bunlardan birisi de 17 Eylül 1919 tarihli bildiridir (*TİTE*, 18/83, lef:1; *ATASE*, *ATAZB*, 20/206, lef:206; *ATASE*, *ATAZB*, 20/206, lef:206aa.). Aynı bildiri Kastamonu'ya da ulaşmış ve seçim hazırlıkları sancakta başlamıştır.

2. Kastamonu'da 1919 Seçimleri

Temsil Heyeti'nin sancaklara gönderdiği 17 Eylül genelgesinden sonra Ali Rıza Paşa Hükümeti de 7 Ekim'de seçim talimatnamesi yayınlanmış ve Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri resmi olarak başlamıştır. (*ATASE*, *ATAZB*, 19/23, lef:1.) Dâhiliye Nezareti ise 16 Ekim 1919 tarihinde seçim merkezlerine, seçimlerde uyulması gereken kuralları içeren bir yazı göndermiştir. Yazıda Dâhiliye Nazırı Şerif Paşa tarafından mebus seçimlerinin kanunlara uygun şekilde ve tarafsızca yapılması gerektiği özellikle belirtilmiştir. Ayrıca seçimleri denetlemek adına müfettişler görevlendirilmiştir. Seçimlere bilhassa asker ve subayların katılamaması konusuna dikkat çekilmiş ve seçilecek mebusların, vatanın selameti için çalışacak namuslu kişiler olması gerektiği bildirilmiştir. (BOA. DH. İ.UM. EK. 114/39, lef: 5.) Görüldüğü üzere Dâhiliye Nezareti seçimler konusunda oldukça tedbirli davranmaya çalışmaktadır. Bunun yanı sıra Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti de Müdafaa-i Hukuk Merkezleri ile görüşmeler yaparak seçimlerin başarıya ulaşması için Milli Mücadele tarafında yer alacak isimleri belirlemeye çalışmaktadır. Adayların çoğunluğu Temsil Heyeti adına seçime katılmalıdır. Bu nedenle bazı bölgelerde Temsil Heyeti tarafından seçimlere direkt müdahale edilmiş ve mebus olması istenen şahısların isimleri verilerek bu kişiler için çalışılması istenmiştir (*ATASE*, *ATAZB*, 20/206, lef:206bo.; *ATASE*, *ATAZB*, 2/131, lef:1).

Arşiv kayıtlarından anlaşılacağı üzere 11 Ekim 1919 tarihinden sonra Mustafa Kemal Paşa ile Kastamonu arasında yazışmaların başladığını göstermektedir. Öte yandan yapılan görüşmelerin Kastamonu merkezden değil de Amasya üzerinden yapıldığı göze çarpmaktadır. Nitekim Arşiv kayıtlarında yer alan belgelerin birçoğunun "*mahreci*" yani çıkış yeri Amasya olarak görülmektedir. Yine yazışmalarda seçimlerde Temsil Heyeti tarafından aday gösterilecek isimler hakkında bilgi verildiği ve aday gösterilenlerin ne derece uygun olup olmadığı ele alınmıştır. Elimizdeki kayıtlarda Kastamonu vilayetine bağlı ilk yazışma örnekleri 18 Ekim 1919 tarihinde vilayete bağlı Sinop sancağıyla yapılmış ve daha sonra meclise seçilmiş olan Doktor Rıza Nur Bey ile Kaymakam Zeki Bey'in ahali tarafından seçimlerde mebus aday gösterilmesi hakkındadır. Mustafa Kemal Paşa, Kastamonu valiliğine gönderdiği şifrede bu iki ismi Temsil Heyeti adına uygun görmediğini bildirmiştir (*ATASE*, *ATAZB*, 20/206, lef:206as). Sinop adaylarını uygun görmeyen Mustafa Kemal Paşa'ya Kastamonu'dan Albay Osman Bey Sivas'ta bulunan Doktor Refik Bey vasıtasıyla bir cevap göndererek Doktor Rıza Nur Bey ile Kaymakam Zeki Bey'in kişilikleri hakkında bazı bilgiler verilmesini istemiştir. Yani kendisi bu isimlerin Temsil Heyeti'ne uygun kişiler olduğunu düşünmektedir ve haklarında yapılacak tahkikatın Mustafa Kemal Paşa'ya bildirilmesini istemiştir (*ATASE*, *ATAZB*, 20/206, lef:206av.).

Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın aday olmasını uygun bulmadığı bu isimler hakkında bilgi toplanmasından sonra adaylıkları kabul edilmiştir. Temsil Heyeti aslında seçim sürecini tüm sancaklarda yakından takip etmeye çalışmıştır. Kastamonu merkez sancağında da aynı şekilde aday gösterilecek isimler itina ile seçilmeye çalışılmış ve Temsil Heyeti adına bölgeden İbrahim Tali Bey aday gösterilmiştir. Özellikle Kastamonu Kuvay-ı Milliyesi için önemli çalışmaları olan İbrahim Bey Temsil Heyeti için son derece münasip bir adaydır. (*ATASE*, *ATAZB*, 20/206,

lef:206ct.). Yapılan yazışmalarda Temsil Heyeti tarafından 21 Ekim 1919'da Sivas'tan Kastamonu vali vekili Ferit Bey ve bölge kumandanı Albay Osman Bey'e gönderilen telgrafta vali İbrahim Tali Bey'in mebus olarak seçilmesi için ellerinden geleni yapmaları açıkça istenmiştir:

“Vilâyet dâhilindeki livâmızdan biri nâmına meb'ûsluğun te'minine himmet buyrulması 13/10/35 tarihli telgrafla 'arz olunan İbrahim Tali' Beyin te'min-i muvaffakiyeti hey'et-i temsiliyece matlûb idüğünden ona göre sarf-ı mesâ'i olunması tekraren ehemmiyetle ricâ olunur. Anadolu ve Rumeli Müdâfa'a-i Hukûk Cem'iyeti Hey'et-i Temsiliyesi.” (ATASE, ATAZB, 20/206, lef:206be.).

Görüldüğü üzere İbrahim Tali Bey Temsil Heyeti için oldukça önemli bir isimdir. Öte yandan yazışmalarda göze çarpan bir başka husus da bu süreçte İstanbul Hükümeti'nin valisi Ali Rıza Bey'in seçimlerde Kastamonu ya da diğer sancaklarından değil de Konya'dan adaylığını koymuş olmasıdır (ATASE, ATAZB, 20/206, lef:206an). Nitekim bunda etkili olan sebep, seçim sürecinde Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Kastamonu ve çevresinde milli teşkilatlanma çalışmalarına başlayan Albay Osman Bey'in, vali vekilliğine Ferit Bey'i getirmesi ve sonrasında İnebolu'ya gelen Ali Rıza Bey'in durumu öğrenmesidir. Ali Rıza Bey böylece Zonguldak'a kaçmak zorunda kalmıştır. Daha sonra kendisinin Konya'dan aday olduğu ortaya çıkmıştır (Okur, 2020).

Ekim ayının sonlarına doğru Sivas'tan Kastamonu Valisi Ferit Bey ve bölge kumandanı Osman Bey'e Kastamonu'dan seçilmesi istenilen yeni isimler olduğu belirtilmiş ama belgede bu isimlere yer verilmemiştir (ATASE, ATAZB, 20/206, lef:206bf). Görüldüğü üzere vali vekili ve bölge kumandanının Temsil Heyeti tarafında yer alması hem bölgeyle iletişimi kolaylaştırmış hem de milli esaslara uygun adayların seçilmesine imkân sağlamıştır.

Bu arada arşiv kayıtlarında bazı belgelerin İstanbul'un ilçesi Pangaltı'dan gönderildiği dikkat çekmektedir. Bunlardan biride 31 Ekim 1919 tarihinde Sivas 3. Kolordu Kumandanlığına gönderilmiş Kastamonu mebusu Yusuf Kemal Bey hakkındaki şifredir: *“Gayet aceledir, Şifre Halli.”* notuyla gönderilen telgrafta Mustafa Kemal Paşa'ya Yusuf Kemal Bey'in muhakkak seçilmesi hakkında şu bilgi verilmiştir:

“Şimdiye kadar muhtelif fırka ve cem'iyet-i millî kongre etrâfında zahîr olarak ittihâddan ve müstakil olmağla beraber teşkilât-ı millîyenin müdâfa'âlarından erbâb-ı fazl ve kemâlden şâyân-ı i'timâd olarak meb'ûsluğa münâsib görülüb buradan muhtelif zamanlarda zât-ı âlilerine yazılan esâmiyi hassaten ber-vech-i âti 'arza lüzûm hâsıl olmuştur. Bu def'a bunları iki partiye ayırırır kat'iyen intihâbları elzem olanlar şunlardır: ...Adliye müsteşâr-ı sâbıkı Yusuf Kemal Bey Kastamonu'dan.” (ATASE, ATAZB, 20/206, lef:206bm).

Bu şifreden de anlaşılacağı üzere Temsil Heyeti Yusuf Kemal Bey'in Kastamonu'dan mebus olmasını zaruri görmekte ve seçilmesi için çalışılmasını istemektedir. Kastamonu da gerçekleşen seçim sürecinde, Temsil Heyeti'nin çalışmalarının daha aktif olduğu görülmektedir. Nitekim bölgede aynı zamanda milli teşkilatlanma çalışmaları da hız kesmeden devam ederken valilik ve bölge kumandanlığı bu görevi yerine getirmek için aralıksız çalışmıştır. Bu bapta Sivas'tan verilen talimatları yerine getirmesinde müdafaa-i hukuk merkezlerinin üstlendiği rol oldukça önemlidir. Kastamonu valiliğine 27 Ekim 1919 tarihinde çekilen bir telgrafta milli teşkilatlanmanın tam anlamıyla tamamlanmasına kadar vilayetin en ücra köşesine kadar ulaşılmaya çalışılması bilhassa istenmiştir. Belgede teşkilatlanmanın tamamlanmasının yanı sıra aynı zamanda köylere kadar ulaşılması, takviye kuvvet tedarik edilmesi de istenmiştir (ATASE, ATAZB, 20/206, lef:206cq).

Öte yanda seçimlerin hızla devam ettiği günlerde Temsil Heyeti üyeleri yeni bir sorunla karşılaşmıştır. Temsil Heyeti'nin meclisin toplanma yeri konusunda oldukça endişeli olduğu

görülmektedir. Bunun sebebi ise meclisin işgal edilme ihtimalidir. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti üyeleri meclisin İstanbul dışında Anadolu'da başka bir bölgede toplanması için çok uğraşmıştır ancak sonuç elde edememiştir. Kastamonu heyet-i merkeziye üyeleri ise meclisin Dersaadet'te toplanmasında hiçbir mahsur görmediklerini belirterek bu konuda Temsil Heyeti ile aynı fikirde olmadıklarını beyan etmişlerdir (ATASE, ATAZB, 23/46, lef:ay).

Bir yandan meclisin toplanma yeri tartışmaları devam ederken diğer yandan da seçimlerde Kasım ayının ortalarına gelinmiştir. Her seçimde olduğu gibi 1919 seçimlerinde de seçimlere müdahale edildiği gerekçesiyle seçimlere itirazlar olmuştur (Vakit, 6 Kânunusani 1335, s. 2.) Kastamonu'ya ait 26 Kasım 1919 tarihli bir şifrede benzer bir şikâyet göze çarpmaktadır. Şifrede II. Bölük Komutanı Üsteğmen Şevket Bey'in bölgede halkını kıskırttığından bahsedilmektedir. Devamında Dâhiliye Nezareti tarafından propaganda yaptığı gerekçesi ile hakkında işlem başlatıldığı bu durumun Temsil Heyeti'ne da bildirildiği görülmektedir:

“Şevket Bey propaganda yapıyor diye dâhiliye nezâretine şikâyet etmişler Harbiye Nâzırı tahkikât yapılmak üzere Şevket Bey'in hemen Kastamonu'ya alınmasını emir vermişdir ve hükm-i emre tevfiğ-i hareket ediyoruz.” (ATASE, ATAZB, 20/206, lef:206cr).

Temsil Heyeti'nin yoğun çalışmaları altında devam eden Kastamonu seçimlerinde böylece Kasım ayın sonlarına gelinmiş ve mebuslar belli olmuştur. Buna göre Kastamonu'dan Son Osmanlı Meclis-i Mebusanına Mehmet Besim Fazlıoğlu, Suat Soyer, Yusuf Kemal Tengirşek ve Şükrü Bey olmak üzere dört mebus seçilmiştir. Seçim sonuçları ve bölgedeki teşkilatlanma süreci 25 Aralık 1919 tarihinde Kastamonu merkezden Sivas 3. Kolordu Kumandanlığına çekilen bir şifre telgrafla şu şekilde bildirilmiştir:

“1-Vâli vekili Cemal Bey şehr-i hâlin on yedinci günü buraya muvâsalat etti. Bi't-tabî birkaç gün rahat ettiler. Teşkilât-ı milliyemiz hakkında müşârün-ileyhle görüşüldü. Kendileri hafif ve nezih temâyülle teşkilâtımızın mürevvicidir. Burada mülhakât me'mûrları mütereddîd, halk mütereddîd vâli bey başlanmış olan teşkilât-ı milliyenin ta'lîmâtı vechile bir an evvel esâslanması hakkında ehemmiyetli emirler verdiler. Biz de icâb eden mahallere bizzât me'mûrlar gönderiyoruz. Teşkilâtımız oldukça ümidbahşdır. Vâli de mürevvicimiz olduğundan 'an-karîb-i 'avn-i Hakk'la hitâmını 'arz edeceğimizi ümid etmekdeyim. Teşkilât denildi mi halk harbe gideceklerini zann ederek tedehhüş ediyorlar. Fesadlar da çokdur. Galebe edeceğimiz şüphesizdir.”

2-Hey'et-i temsîliye tarafından vâli beye teşkilâtımızın ilerlemesi husûsunda masrûf buyrulan himmâta teşekkürle berâber bi ân evvel hitâma erdirilmesi bâbında bir şeyler yazılırsa iyi olur fikrindeyim.

3-Meb'uslardan merkezce müdâfa'a-i hukûk nâmzedlerinden Reşid Beyi gâ'ib ettik yerine bura eşrâfından Salih Efendizâde Şükri Beyi diyorlar. Bu zât kazandı. Kendisi biraz şöyle böyle olmağla beraber idâre edilirse müdâfa'a-i hukûka merbût kalacaktır. Besim Suad, Yusuf Kemâl beyler meb'uslardır.

4-Sinob'da Fehmi beyin meb'ûsluğu pek aksi te'sir yapmışdır. Vaktiyle Rızâ Nur Bey kabûl edilmiş olsa idi. İbrahim Tali Bey gâ'ib edilecek idi. Şimdi Sinob meb'ûsları Rıza Nurla kâ'im-makâm Zeki Beylerdir.” (ATASE, ATAZB, 20/206, lef:206cs).

Seçim sonuçları Dâhiliye Nezareti'ne çekilen telgraflarla bildirilmiştir. Buna göre Kastamonu merkez sancağından dört mebus seçildiği kesinleşmiştir (ATASE, ATAZB, K:23, G:46, B:46ay). Mebusların belli olmasından sonra sıra İstanbul'da meclisin açılmasına gelmiştir. Bu süreçte

Kastamonu'dan mebus seçilen Doktor Suad Bey'in meclisin açılacağı yer hakkında Temsil Heyeti'ne bir telgraf çekerek görüşlerini bildirdiği görülmektedir:

“Meclis-i meb'ûsanın hikmet-i vücudu sırrının hürriyet-i kelâmla kâimdir. Ecnebi işgâli altındaki yerlerde düşmanın tazyîkât ve tahdîdât ve tesvilâtı buna müsâid olamaz. Müşkilâtla muhât olan devletin bu kerive-i mevâniden bir hamle-i istihlâs ile silkinip çıkması için memleketin bütün menâbi-i kuvvetinin serbest bir suretle müstefîd olunması zaruridir. Meclisin mahall-i in'ikâdı eşkâr-ı umumiyenin münâkis olan matbuatla ârâyı meb'ûsânın bilâ kayd-ı şart ızhâr-ı mevcudiyet edebileceği bir mahalde mütalaasındayım. Kastamonu Meb'ûsu Doktor Suad.”
(ATASE, ATAZB, K:23, G:46, B:46c1).

Her ne kadar meclisin İstanbul'da toplanıyor olması Temsil Heyeti üyeleri ve Müdafaa-i Hukuk merkezleri tarafından endişe ile karşılanmışsa da Meclis-i Mebusan, seçimlerin sona ermesiyle 12 Ocak 1920 tarihinde toplanmış ve seçilen mebusların birçoğunun katılımı ile meclis İstanbul'da açılmıştır. Meclisin bu ilk oturumunda Kastamonu sancağından iki mebusun hazır bulunduğu görülmektedir. Bunlar Doktor Suad Bey ve Yusuf Kemal Bey'dir (M.M. Z.C, C. 1, D. 4, İçs. 1, İn.1, 12 Kânunusani 1336, s.3-4). Diğer iki mebusun da 22 Ocak 1920 tarihli ikinci oturumda mebusluklarının kabul edildiği görülmektedir (M.M. Z.C, C. 1, D. 4, İçs. 1, İn.2, 22 Kânunusani 1336, s.15). Böylece Kastamonu seçimleri bitmiş seçilen mebuslar Son Osmanlı Meclis-i Mebusanın da ki görevlerine başlamıştır.

3. Sonuç

1919 seçimlerinin genel anlamda çok zor şartlar altında gerçekleştiği açıktır. Zira birçok şehrin işgal altında olması seçimlerin özgürce yapılmasını engellemiştir. Her ne kadar bu durum üzücü olsa da işgal altındaki bölgelerde işgallere karşı verilen direniş ve örgütlenme Millî Mücadele'nin anlamını göstermiştir. Sivas Kongresi ve sonrasında vilayet ve sancak merkezlerinde bu direnişi örgütlemek için uğraşan Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti üyeleri kongreler ve seçimlere giden süreçte halkın kendi yanlarında yer alması için çok uğraşmıştır. Zira mütareke yıllarında İstanbul Hükümeti, özellikle Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti üyelerini padişaha karşı örgütlenmekle suçlamıştır. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa halkın desteğini almaya büyük önem göstermiştir. Neticede vilayet ve sancak merkezlerinde kurulan müdafaa-i hukuk merkezlerinin sıkı çalışmasıyla beklediği desteği büyük oranda görmüştür. Aynı şekilde Kastamonu halkıda Temsil Heyeti yanında yer alarak Sivas Kongresi ve seçimlere giden süreçte adaylarını Milli Mücadele taraftarlarından seçmiştir. Sonuç olarak Kastamonu merkez sancağından seçilen dört mebus İstanbul'da açılan meclise katılmıştır. Böylece Son Osmanlı Meclis-i Mebusanınin çoğunluğunu Temsil Heyeti adına aday gösterilen isimler oluşturmuş ve Misak-ı Milli Kararlarının kabul edilmesi sağlanmıştır. Bu nedenlerden dolayı 1919 seçimleri TBMM'ne giden süreçte Millî Mücadele tarihi açısından son derece önemlidir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

ATASE, ATAZB, 23/46, lef: ay.

ATASE, ATAZB, 20/206, lef:206.

ATASE, ATAZB, 20/206, lef:206aa.

ATASE, ATAZB, 19/23, lef:1.

ATASE, ATAZB, 20/206, lef: bo.

ATASE, ATAZB, 2/131, lef:1.

ATASE, ATAZB, 20/206, lef:206as.

ATASE, ATAZB,20/206, lef:206av.

ATASE, ATAZB,20/206, lef:206ct.

ATASE, ATAZB,20/206, lef:206be.

ATASE, ATAZB,20/206, lef:206cs.

ATASE, ATAZB,23/46, lef:cl.

ATASE, ATAZB,20/206, lef:206an.

ATASE, ATAZB,20/206, lef:206bf.

ATASE, ATAZB,20/206, lef:206cq.

ATASE, ATAZB,20/206, lef:206cr.

BOA, DH. İ.UM. EK. 114/39, lef: 5.

BOA. MV. 104/1, lef: 1.

TİTE, 18/18, lef:1.

TİTE, 308/15, lef:1.

TİTE, 295/35, lef:1.

TİTE, 297/49, lef:1.

TİTE, 299/39, lef:1001.

Zabıt Cerideleri

M.M. Z.C, C. 1, D. 4, İçs. 1, İn.1, 12 Kânunusani 1336.

M.M. Z.C, C. 1, D. 4, İçs. 1, İn.2, 22 Kânunusani 1336.

Gazete ve Süreli yayınlar

Alemdar, 29 Teşrinievvel 1335.

Alemdar, 3 Teşrinievvel 1335.

Tasvir-i Efkâr, 8 Teşrinievvel 1335.

Vakit, 9 Teşrinievvel 1335.

Yenigün, 12 Teşrinievvel 1335.

Yenigün, 20 Teşrinievvel 1335.

Vakit, 6 Kânunusani 1335.

Telif eserler

Alkan, M. Ö, (2006). Türkiye’de seçim sistemi tercihinin misyon boyutu ve demokratik gelişime etkileri (Siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisi yaklaşımıyla). *Anayasa Yargısı Dergisi*, (16),133-165.

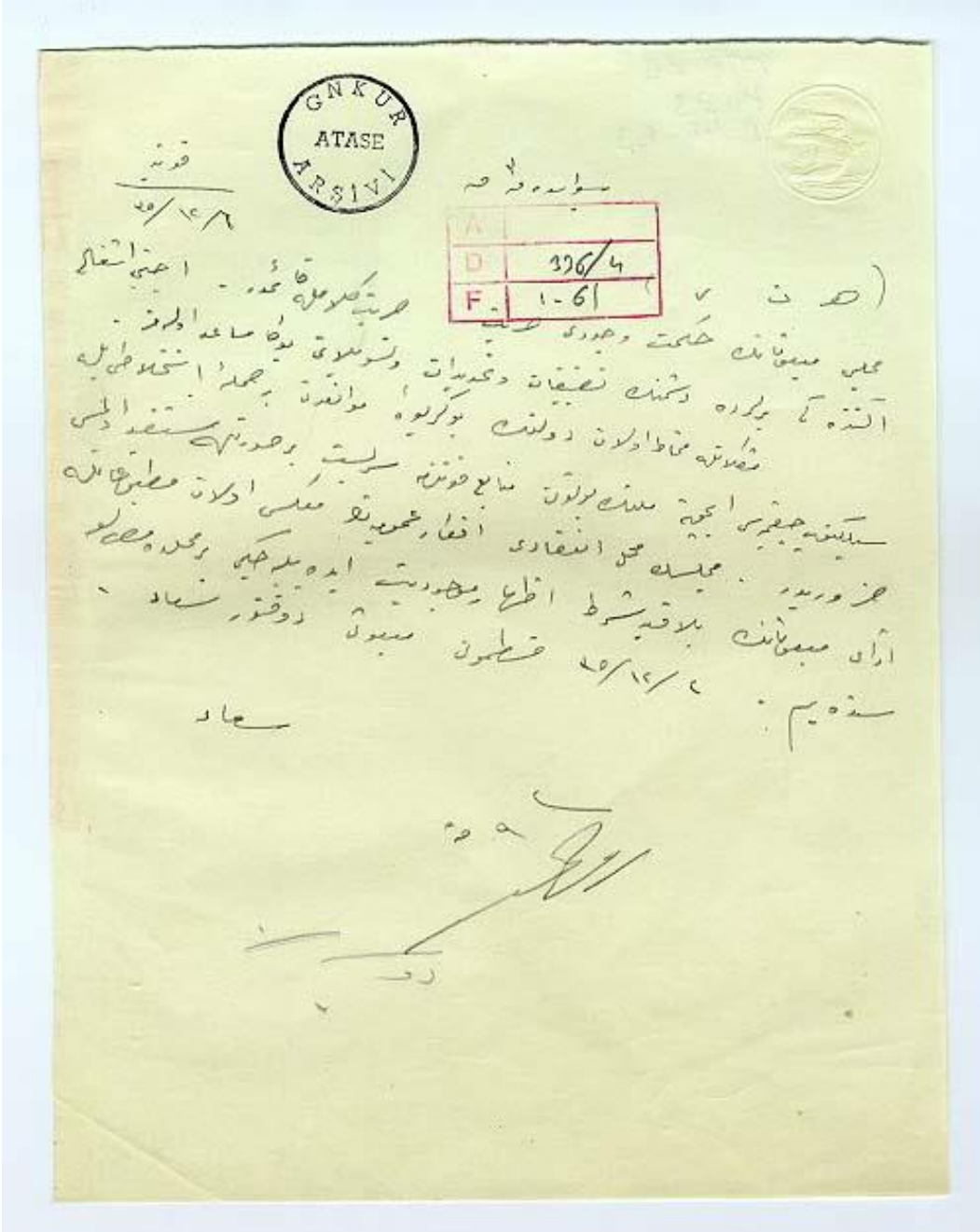
Bilgen B., (2011). *Dönemin basınına göre 1919 seçimleri ve Meclis-i Mebusan’ın oluşturulması*, [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

- Bilgin T. (2015). Son Osmanlı Mebusan seçimleri ve İzmit mebusları. *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, (2), ss.1115-1126.
- Çelebi, E. (2014). Millî Mücadelede Kastamonu”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 10(19) (Bahar),105-117.
- Çolak, F. (2015). Son Osmanlı Mebusan Meclisi’nde İzmir vekilleri ve faaliyetleri. *Tarih Okulu Dergisi (Tod)*, (21), 189-212.
- Demiryürek, H. (2018). Kütahya Sancağında 1919 Osmanlı Meclis-i Mebusan seçimleri. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Manisa, 16(3), 514-549.
- Gazi Mustafa Kemal, (2016). *Nutuk*, TTK Yayınları, Ankara.
- Kılınç, A. (2020). Son Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerinde Trabzon Sancağı (İttihatçı-İtilafçı mücadelesi). *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (23), 549-566.
- Kılınç, A. (2019). Antalya Sancağı’nda son Osmanlı Meclis-i Mebusan seçimleri, *Journal of History School*, 12 (40), 268-295.
- Kılınç, A. (2021). Sivas Kongresi’ne giden Niğde ve Nevşehir murahhaslarının tutuklanması ve seçimlere giden süreç. *Journal of History School*, (52), 1646-1665.
- Kılınç, A. (2021). Osmanlı İstihbaratı Karakol Cemiyeti’nde kod adı kullanımına örnekler: ‘Nuh/Mustafa Kemal Paşa, Musa/ Ali Fuat Cebesoy, İsa/ Miralay Şevket Bey, Cengiz/Kara Vasıf’. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 40 (70), 252-275.
- Kolay, A. (2017). In Constitutional period severance in Foreign Office and Bureacratik Change (1908-1910), *Journal of Turkology*, 27 (1) , 193-214. DOI: 10.18345/iuturkiyat.322912.
- Okur, M. (2020). Karadeniz Bölgesi’nde Millî Mücadele’nin örgütlenmesi: Sivil ve öskeri teşkilatlanmalar. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 6(10), (Millî Mücadele’den Milli Egemenliğe Karadeniz Özel Sayısı),191-214.
- Olgun, K. (2004). Demokrasi tarihimizde ilk çok partili seçimlere genel bir bakış. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (7), 127-139.
- Olgun, K. (2011). Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından 1950’ye genel seçim uygulamaları. *ATAM Dergisi*, 27(79), 1-36.
- Özlu, H. (2009). Millî Mücadele yıllarında Kastamonu’da Müdafaa-I Hukuk hareketinin doğuşu ve bölgenin Kuvayi Milliyeye’ye katılımı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VIII/ 18-19, ss. 69-87.
- Sancaktar, F. M. (2020). Sivas Kongresi (4-11 Eylül 1919) delegelerine dair bazı tespitler. *Tarih Dergisi- Turkish Journal of History*, (71), 473-496.
- Selvi, H. (2000). *Millî Mücadele’de Erzurum (1918-1923)*, ATAM, Ankara.
- Sezer, C. (2021). Birinci Dünya Savaşı’nda Pontusçu Rum Çetelerinin Bafra ve çevresindeki faaliyetleri (1914-1918) . *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6 (1) , 349-380 . DOI: 10.24186/vakanuvis.880420.
- Tosun R., (1996). Millî Mücadelede Sivas’ın yeri ve önemi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 12 (34), Mart, 67-86.
- Tuncer, E. (2003). *Osmanlı’dan günümüze seçimler (1877-2002)*. TESAV Yayınları, Ankara
- Uyar, H.- Ç., Korkmaz, C. (2015). Birinci ve İkinci Dünya Savaşı’nın işbirlikçi hükümetleri: Damat Ferit Paşa ve Vichy Hükümetleri. *Belgi*, (10), 1331-1341.
- Yazıcı, S. (2019). *Osmanlı modernleşmesi. Modern Türkiye Tarihi*. Pegem Akademi, Ankara

Yazıcı, S. (2011). *Osmanlı'da siyasi muhalefetin kurumsallaşma süreci (1902-1909)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sakarya.

EKLER

Ek:1: ATASE, ATAZB,23/46, lef:cl. (Kastamonu mebusu Doktor Suad Bey'in telgrafı)

Ek:2: TİTE, 299/39, lef:1001. (Sivas Kongresine katılan delegeleri gösteren liste, Yozgat, Kastamonu, Kırşehir, Çorum, Brusa Eskişehir, Karahisar)

مرفعتك مقادير			
بحري و احمد بك	مرفعتك	لويغاد	
[مجلسي محومي ولايت اعظمه نوره] [مقاوميندنه بلالجي داني]	مرفعتك	قاصوف	
زي بك	مرفعتك	وتوف	
[اقايد فاطماتع هورورم مقملاطبي] [هورورم احمد صافي افق (بولي سلطانيس عليم دين معلمي)] [مخدوم جبرال صرافق (ارفرور لغان مودونغ مستقيم)] [افق سلطانيس اوسايله معلمي]	مرفعتك	لغورق	
[تجاره و سابعولدينه شمس جودوي بك] [دعوي دكبي عثمان قروي بك]	مرفعتك	سور	
[خرودي معلم] [فلمه دكبي نادره صبه افق] [سناهم نادره خلد ابراهيم افق]	مرفعتك	المكيد	
[دعوي دكبي محمد شكري بك] [لوسي نادره محمد ديه صالح افق] [مكروه نادره حافظ بكر افق]	مرفعتك	دوه صهار	
[خايربايشنده صفه ما جدي بك]	مرفعتك	كزلي	
[موايد احمد افق]	مرفعتك	الانق	
		انق	